

Herri Medikuntzaren jakinduria

Sekuentzia honetan antzinako medikuntzaren gaia aitzakia hartuta, ariketa hauek proposatzen dira:

- Erreportajea entzun ondoren, galderen erantzun zuzenak aukeratu.
- Osatu testua lokailu egokiarekin.
- Testu-antolatzaileak sailkatu, duten funtzioaren arabera.
- Eskemaren atalak testuan identifikatu.
- Entzun dituzun datuak aintzat hartuta, azalpen-artikulua idatzi.

Entzun eta galderen erantzun zuzena aukeratu

Erreportaje honetan Felix Zubia medikuak kontu bitxiak azalduko ditu garai bateko medikuntzari buruz. Entzun arretaz eta ondoren, galderen erantzun zuzena aukeratu. Entzun aurretik, irakurri gainera bada ere galderak eta erantzun-aukerak.

Nondik atera dira esatariak eman dituen datuak?

- ☐ Medikuntza-fakultateetako sendagileek egindako ikerketatik.
- ☐ Italiako aditu-talde batek egin zuen ikerketa batetik.
- ☐ Italiako Sapienza institutuko ikasleek egindako lan batetik.

Antzinako Erroman zer erabiltzen zen egungo igeltsu-lana egiteko?

- ☐ Zenbait hezur puska.
- ☐ Benda moduko batzuk, eztiz igurtzi eta gogortu egiten zirenak.
- ☐ Zuhaitzetako adartxoak eta sendabelarrak.

Ze aztarna erabili dituzte ikerketa honetarako?

- ☐ 50.000tik gorako gorpuzkinak, Erromako nekropoli eta hilerrietakoak.
- ☐ Sapienzako nekropolietan aurkitu zituzten hezurak.
- ☐ Erromako Sapiencia Unibertsitateko Medikuntza fakultateak utzitako gorpuzkinak.

Antzinako Erroma garaian baziren medikuak?

- ☐ Bai, baina oso aberatsentzat bakarrik eta ez zuten gorpuztik ukitzen.
- ☐ Ez, garai hartan gehienbat petrikiloak izaten ziren.
- ☐ Bai, baina, denek nahiago zuten petrikiloengana joan.

Zer dio Felixek kirurgiari buruz?

- ☐ Nahiko berria dela, 200 edo 300 urte besterik ez dituelako.
- ☐ Medikuntza eta kirurgia beti banatuta egon direla.
- ☐ Garai hartan kirurgia praktikatzen zuten mediku gutxi zegoela.

Osatu lokailu egokiarekin

Irakurri azalpen-artikulu hau eta osatu kasu bakoitzean dagokion testu-antolatzaile egokiarekin. Oharra: lehendabizi azpimarratu paragrafo bakoitzeko ideia nagusiak, eta erreparatu puntuazio-markei.

Sendabide eta botika naturalak.

Munduko toki askotan, gizarte indigenek sailkatu egiten dituzte lurrak, klimak, landareak eta animalien espezieak eta ezagutu egiten dituzte horien ezaugarri bereziak. Eta gainera, Indigenek badituzte hitz batzuk landare eta intsektuentzat, mundu osoko botanikoek eta entomologoek oraindik identifikatu ez dituztenak.

Filipinetako hanunoo herriak, _____1_____, 1.600 landare-espezie bereizten ditu beren oihanetan, inguru bera ikertzen ari diren zientzialariek baino 400 gehiago. Horrez gain, munduan kalkulatzen diren 250 mila eta 500 mila espezieen artetik, % 85 baino gehiago talde indigenen bizileku tradizional diren inguruetan aurkitzen dira.

_____2_____ mundu osoan erabilitako eta landareetatik sortutako 121 botika-patenteen % 75 medikuntza indigenaren bideari segituta aurkitu dira.

Munduan, herri indigenek _____3_____, 3 mila landare-espezie desberdin erabiltzen dituzte ugalkortasuna bakarrik kontrolatzeko. Boliviako kallaywaya petrikilo ibiltariak, 600 sendabelar erabiltzen dituzte eta Asia hego-ekialdeko petrikilo tradizionalak, _____4_____ 6.500 landare sendagai gisa. Ia zuhaitz guztiek eta landare askok toki bat dute medikuntzaren jakintzan. Horregatik, _____5_____ zientzialari batzuek uste dute indigenen ezagutzak sendagai berri garrantzitsuak aurkitzen lagundu diezaieketela HIES eta minbizia bezalako gaixotasunetarako.

Ikusten da, _____6_____, indigenen kulturak berebiziko pisua daukela medikuntzaren aurrerapenetan. Horren ondorioz, herrialde garatu asko ohartu dira nolako ahalmena duen medikuntza indigenak; _____7_____, tokian bertan eskuragarri dagoelako eta _____8_____, kulturalki onargarria delako eta inportatutako botikak baino merkeagoa delako.

www.unescoetxea.org webgunetik hartuta. Bertsio moldatua.

(1) beraz

esaterako

Beste era batera esanda

(4) beraz

aldiz

hau da

(7) Ondorioz,

Ezer baino lehen,

Hala nola,

(2) hain zuzen

hobeto esanda

ez ezik

(5) hau da

hain zuzen ere

batetik

(8) berriz,

hain zuzen,

bestalde,

(3) izan ezik

berriz,

lehen-lehenik

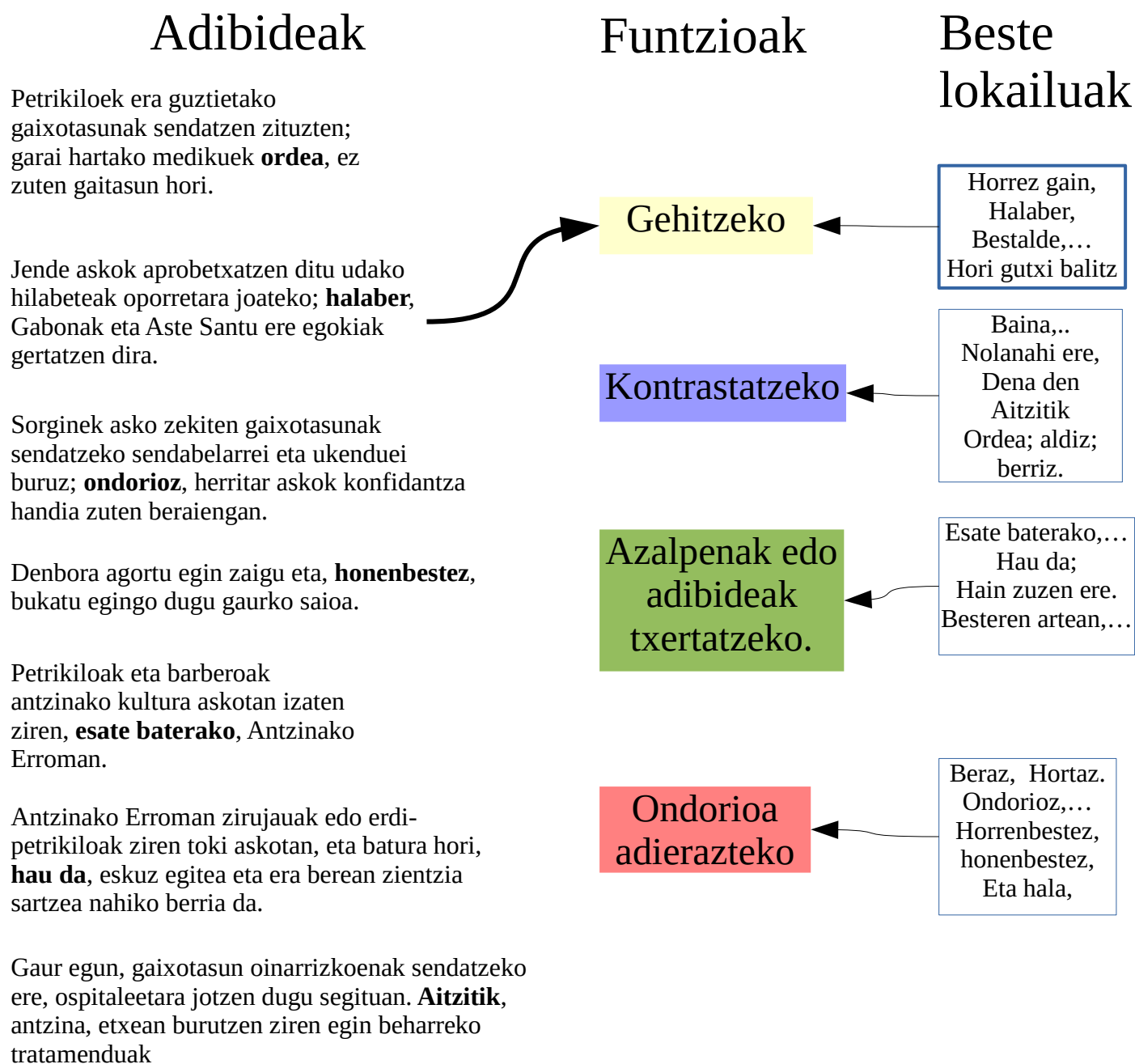
(6) bestetik

beste era batera esanda

aitzitik

Sailkatu funtzioaren arabera

Adibideko lokailuaren funtzioa zein den aztertu eta lotu dagokionarekin.

Eskemaren atalak testuan identifikatu

Irakurri beheko azalpen-artikulua eta ondoren, dagokion testu-egitura. Eskema horren atalak testuan identifikatu behar dituzu.

Aholkua: Lehendabizi, irakurri arretaz testua eta azpimarratu testuko lokailuak. Horrek ariketa egiten lagunduko dizu.

AZALPEN LABURRAREN EGITURA:

- * **SARRERA:** Gaia zein izango den aurkezten da, oso labur.
- * **GARAPENA:** Gai horren inguruko informazioa: datuak, argibideak, batek edo besteak esandakoak, esandakoaren lehen ondorioak..
- * **ONDORIOA(K):** Ideia nagusiak laburbildu eta azken ondorioa(k) atera.

Munduko toki askotan, gizarte indigenek sailkatu egiten dituzte lurak, klimak, landareak eta animalien espezieak eta ezagutu egiten dituzte horien ezaugarri bereziak. Eta gainera, Indigenek badituzte hitz batzuk landare eta intsektuentzat, mundu osoko botanikoeak eta entomologoeak oraindik identifikatu ez dituztenak.

Filipinetako hanunoo herriak, esaterako, 1.600 landare-espezie bereizten ditu beren oihanetan, inguru bera ikertzen ari diren zientzialariek baino 400 gehiago. Horrez gain, munduan kalkulatzen diren 250 mila eta 500 mila espezieen artetik, % 85 baino gehiago talde indigenen bizileku tradizional diren inguruetan aurkitzen dira. Ondorioz, mundu osoan erabilitako eta landareetatik sortutako 121 botika-patenteen % 75 medikuntza indigenaren bideari segituta aurkitu dira.

Munduan, herri indigenek hain zuzen, 3 mila landare-espezie desberdin erabiltzen dituzte ugalkortasuna bakarrik kontrolatzeko. Boliviako kallaywaya petrikilo ibiltariak, 600 sendabelar erabiltzen dituzte eta Asia hego-ekialdeko petrikilo tradizionalak, berriz, 6.500 landare sendagai gisa. Ia zuhaitz guztiek eta landare askok toki bat dute medikuntzaren jakintzan. Gaur egun, zientzialari batzuek uste dute indigenen ezagutzak sendagai berri garrantzitsuak aurkitzen lagundu diezaieketela HIES eta minbizia bezalako gaixotasunetarako.

Ikusten da, beraz, indigenen kulturak berebiziko pisua daukala medikuntzaren aurrerapenetan. Horren ondorioz, herrialde garatu asko ohartu dira nolako ahalmena duen medikuntza indigenak; batetik, tokian bertan eskuragarri dagoelako eta bestetik, kulturalki onargarria delako eta inportatutako botikak baino merkeagoa delako.

www.unescoetxea.org webgunetik hartua. Testu moldatua.

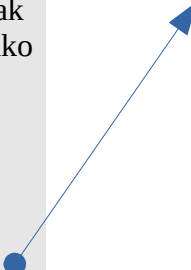
GAIAAREN AURKEZPENA

GARAPENA: Informazioa edo argibide berriak gehitu.

GARAPENA: Lehen ondorioa.

GARAPENA: Informazio edo argibide berriak gehitu.

AZKEN ONDORIOA:

Idatzi azalpen-artikulua

Zure eskolako aldizkarirako Antzinako Erromako Medikuntzari buruzko azalpen-artikulua idatzi behar duzu. Behean duzu sekuentziaren hasieran entzundako erreportajearen transkripzioa. Irakurri eskaintzen dizkizugun lagungarriak, eta idatzi, gehienez 10 lerrotan.

Azalpen-artikulua: Idazteko aholkuak

- * Idatzi gaiaren aurkezpena eta hori garatzeko nabarmentzekoak diren datuak (zeuk nahi dituzunak gehituta).
- * Idatzi garatuko dituzun ideia eta datuak (modu soltean bada ere).
- * Erabaki zein ondorio aterako duzun.
- * Zein lokailu erabiliko dituzu? Joan testuan txertatzen, duten funtzioa kontuan hartuta.

Gidoi-proposamena.

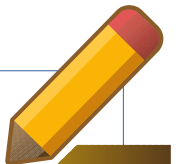
SARRERA: Historian zehar sendatzeko bideak asko aldatu dira.

GARAPENA:

- * Antzinako Erroman hainbat erremedio natural erabiltzen ziren. Eman adibide batzuk.
- * Nola dakigu erremedio horiek erabiltzen zituztela?
- * Lehen gaixotasunak tratatzeko petrikiloak eta barberoak.

AZKEN ONDORIOA

- * Aurrerakuntzen faltan, antzina, herri-medikuntza nagusi.
- * Erromatarren garaitik medikuntzak asko aurreratu du, baina, horrekin batera baita gaixotasunak ugaritu ere.

Zuzenketa-orria

Entzun eta galderen erantzun zuzena aukeratu

1. Nondik atera dira esatariak eman dituen datuak?

✓ Italiako aditu-talde batek egin zuen ikerketa batetik.

2. Antzinako Erroman zer erabiltzen zen egungo igeltsu-lana egiteko?

✓ Benda moduko batzuk, eztiz igurtzi eta gogortu egiten zirenak.

3. Ze aztarna erabili dituzte ikerketa honetarako?

✓ 50.000tik gorako gorpuzkinak, Erromako nekropoli eta hilerrietakoak.

4. Antzinako Erroma garaian baziren medikuak?

✓ Bai, baina oso aberatsentzat bakarrik eta ez zuten gorputzik ukitzen.

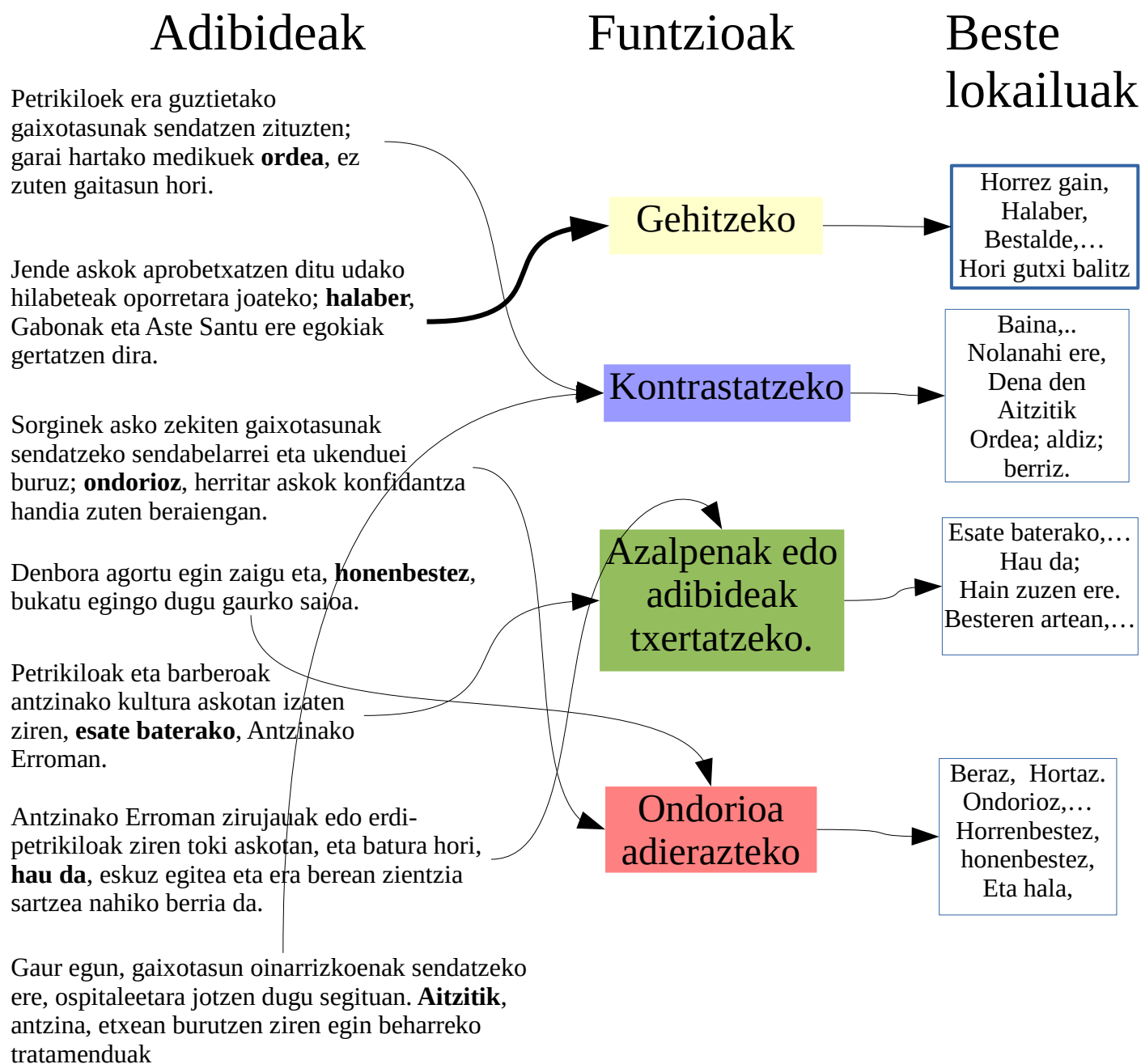
5. Zer dio Felixek kirurgiari buruz?

✓ Nahiko berria dela, 200 edo 300 urte besterik ez dituelako.

Osatu lokailu egokiarekin

Esaterako, ondorioz, hain zuzen, berriz, hain zuzen, beraz, batetik, bestetik

Sailkatu funtzioaren arabera

Eskemaren atalak testuan identifikatu

GAIAREN AURKEZPENA

(Munduko toki askotan, gizarte indigenek sailkatu egiten dituzte lurrak, klimak, landareak eta animalien espezieak eta ezagutu egiten dituzte horien ezaugarri bereziak. Indigenek badituzte hitz batzuk landare eta intsektuentzat, mundu osoko botanikoek eta entomologoek oraindik identifikatu ez dituztenak.)

GARAPENA: Informazioa edo argibide berriak gehitu.

(Filipinetako hanunoo herriak, esaterako, 1.600 landare-espezie bereizten ditu beren oihanetan, inguru bera ikertzen ari diren zientzialariek baino 400 gehiago. Hori gutxi balitz, munduan kalkulatzen diren 250 mila eta 500 mila espezieen artetik, % 85 baino gehiago talde indigenen bizileku tradizional diren inguruetan aurkitzen dira.)

GARAPENA: Lehen ondorioa.

(Ondorioz, mundu osoan erabilitako eta landareetatik sortutako 121 botika-patenteen % 75 medikuntza indigenaren bideari segituta aurkitu dira.)

GARAPENA: Informazio edo argibide berriak gehitu.

(Gaur egun, zientzialari batzuek uste dute indigenen ezagutzak sendagai berri garrantzitsuak aurkitzen lagundu diezaieketela HIES eta minbizia bezalako gaixotasunetarako.)

AZKEN ONDORIOA:

(Ikusten da, beraz, indigenen kulturak berebiziko pisua daukala medikuntzaren aurrerapenetan. Horren ondorioz, herrialde garatu asko ohartu dira nolako ahalmena duen medikuntza indigenak; batetik, tokian bertan eskuragarri dagoelako eta bestetik, kulturalki onargarria delako eta inportatutako botikak baino merkeagoa delako.)

Transkripzioa

Entzun eta galderen erantzun zuzena aukeratu

ESATARIA. Mina betikoa da gizakiarengan. Min hori sortzeko eta kentzeko bideak, ordea, ezin konpara litezke gaur eta, esate baterako, Antzinako Erroman. Kontu bitxiak bezain interesgarriak iruditu zaizkigu Italiar aditu-talde batek egindako ikerketatik eratorritako hauek. Adibidez, erromatarrek hezurak hautsitakoan, hezur puskek atera egiten zituzten mina arintzeko, edota hezur batean luxazioa zenean, hautsitako arteriak ixteko, eztiz igurtzitako bandak erabiltzen zituzten: bendak. Benda horiek gogortu egiten ziren horrela eta gaur egungo igeltsuaren lana egiten zuten. Landareetatik hartutako adartxo malguak ere erabiltzen zituzten arteriak eta artikulazioak blokeatzeko. Eta horiek baliatuz, besoak, geldirik edukitzeko ferula modukoak egiten zituzten. Anestesiari ez zen garaian erromatarrek landareak baliatuz bilatzen zituzten alternatibetako batzuk dira. Kristo ondorengo I. eta III. mende bitarteko 50.000 gorpuzkinetatik gora atera dituzte Erromako nekropoli eta hilerrietatik, eta aztarna horietatik iritsi dira Valentina Gazzaniga eta bere taldekoak Erromako Sapiencia Unibertsitateko Medikuntza fakultatean egin duten ikerketa horretara. Zenbat kostatzen zaigun, Felix Zubia, guzti hori imajinatzea, e?

FELIX ZUBIA. Bueno, ez hainbeste e!

ESATARIA. Landaretxoak arteriak ixteko?

FELIX ZUBIA. Bueno, hori bai, baina arteriak ixteko, kanpotik izango zen, ze ebakuntza egiteko! Hau da, pentsatu behar da garai hartako medikuntzak bazituela bi alde desberdin, bazirela mediku, dokto..., famatuak edo ikasiak, baina haiek ez zuten gorputzik ukitzen, eta oso jende aberatsentzat bakarrik ziren, eta gero besteak petrikiloak ziren, eta jarduera egingo zutenak batez ere petrikiloak ziren, eta petrikiloak ez ditugu hain urrunekoak.

ESATARIA. Ez. Egia esan ez, eta egia da Euskal Herrian ere landareen medikuntzak, edo bueno, ez dakit herri-medikuntza esango dugu... hori da, ba indar handia duela...

FELIX ZUBIA. Bai. Eta izan duela.

ESATARIA. Eta petrikilo horiek zer egiten zuten? Mediku ikasi horien aginduetara lana?

FELIX ZUBIA. Bai. Edo askotan ez.

ESATARIA. Nola, nola medikuek gorputzik ukitu gabe...

FELIX ZUBIA. Hau da, medikuek...

ESATARIA. ... egiten zituzten sendaketak, ba?

FELIX ZUBIA. Medikuek esaten zuten halakoa zeukalako, edo bestea edo bestea, baina gauza bat zen medikuntzan nolabait ere... Medikuntza eta kirurgiak bat egitea oso gauza berria da. Bueno, historian behintzat. 200 urte edo 300 urte bakarrik dira. Duela 200 edo 300 urte arte, alde batetik, medikuak zeuden eta beste alde batetik, zirujauak zeuden. Eta zirujauak edo erdi-petrikiloak edo barberoak ziren toki askotan, eta batura hori, hau da, eskuz egitea eta era berean zientzia sartzeari, nolabait ere, berria da. Historia guztia hartuta, 300 urte izango dira, baina gauza berri xamarra da.

ESATARIA. Um. Um. Eta anestesia?

FELIX ZUBIA. Anestesiak 200 bat urte ditu.

ESATARIA. Zorionekoak gu, ez?

FELIX ZUBIA. Bueno...

ESATARIA. Hori ezagutu...

FELIX ZUBIA. ... aurrerakuntzak horretarako dira.

ESATARIA. Bai. Bai. Egia da, medikuntzak noski asko aurreratu duela erromatarren garaitik, nahiz eta guri iruditu sekula ez dela nahikoa. Hori ere bai, e Felix?

FELIX ZUBIA. Noski!